

Мониторинг языка вражды в отношении ЛГБТК+ в СМИ Беларуси в 2021 году

Результаты за январь–октябрь 2021 года

Правозащитная инициатива «Журналисты за толерантность»

Минск, 2021

Содержание

Введение	3
Методология и сбор данных.....	5
Освещение ЛГБТК+ тематики в белорусских СМИ.....	6
Видимость групп внутри ЛГБТК+	9
Резюме.....	10
Маніторынг мовы варожасці ў дачыненні ЛГБТК+ у СМІ Беларусі.....	11
Monitoring of hate speech in relation to LGBTQ+ in Belarusian Mass Media	20

Введение

«Журналисты за толерантность» регулярно проводят мониторинг языка вражды в отношении уязвимых групп в СМИ Беларуси, в том числе ежегодные мониторинги риторики в отношении ЛГБТК+.

Цель проведения мониторинга – дать систематический обзор использования в белорусских СМИ некорректной лексики и проявлений языка вражды в отношении уязвимых групп, уделив особое внимание высказываниям, которые стигматизируют ЛГБТ-людей.

Мы понимаем «язык вражды» как особый способ языкового конструирования моделей и практик социального неравенства¹ и принимаем за аксиому, что некорректные риторические стратегии способны усиливать (а в пределе и породить) дискриминационные практики. Мы полагаем верным и обратное: корректная риторика способна помочь выстроить между представителями разных социальных групп отношения, основанные на принципах равенства и взаимного уважения.

В соответствии с методическими рекомендациями правозащитных организаций в Беларуси² в рамках этого мониторинга мы разграничиваем «язык вражды» и «некорректную лексику».

Под «некорректной лексикой» мы понимаем стереотипные формулировки в отношении уязвимых групп населения, которые не несут угрозы безопасности, не содержат призывы к насилию и не дегуманизируют людей из уязвимых групп. Некритичное использование журналистами стереотипов может создавать питательную почву для проявлений более опасных форм «языка вражды». В то же время за такие высказывания не должно быть юридической ответственности.

Под «языком вражды» мы понимаем высказывания, которые создают угрозу общественной безопасности, разжигают вражду и дегуманизируют отдельные группы людей. Формы проявления языка вражды мы условно делим на три группы, которые различаются по порогу серьезности выражения ненависти:

- прямые призывы возбуждения ненависти, побуждение к геноциду, дискриминации и насилию;
- угрозы или оскорбления, мотивированные дискриминационным отношением;
- высказывания, содержащие дискриминирующие и стигматизирующие установки.

Таким образом, отдельные публикации, включенные в мониторинг, могут быть закодированы как содержащие некорректную лексику или как содержащие язык вражды. Мы полагаем, что даже отдельные признаки некорректной риторики, будучи распространенными, приемлемыми и принятыми по умолчанию, способны поддерживать существующие дискриминационные практики. Поэтому

¹ Индекс (ин)толерантности прессы / Э. Понарин, Д. Дубровский, А. Толкачева, Р. Акифьева // Язык вражды против общества / Сост. А.Верховенский. – Москва : Центр «Сова», 2007.

² Nate Speech. Методические рекомендации правозащитных организаций в Беларуси.

мы стремимся фиксировать и обращать внимание на любые проявления некорректной риторики, независимо от их жесткости.

Если в ходе мониторинга мы классифицируем публикацию как содержащую язык вражды, это означает, что данный журналистский материал противоречит корпоративным стандартам белорусской медиасферы и требует реагирования со стороны журналистского сообщества.

В ходе данного мониторинга подробно анализируются следующие вопросы:

1. Какие категории СМИ с большей вероятностью используют некорректную риторику в отношении ЛГБТК+ (и, следовательно, авторы каких медиа должны быть основной целевой группой просветительских мероприятий)?
2. Какие некорректные риторические стратегии являются наиболее распространенными (и, следовательно, каким должно быть содержание образовательных семинаров, пособий для журналистов и т.п.)?
3. Как изменилось использование некорректной риторики в отношении ЛГБТК+ в белорусских СМИ по сравнению с предыдущими годами (и, следовательно, насколько эффективны просветительские мероприятия, образовательные семинары, пособия для журналистов)?

Результаты мониторинга адресованы журналистскому сообществу, правозащитникам, представителям уязвимых групп (в этом конкретном случае – ЛГБТ-сообществу), а также просветительским организациям и инициативам, работающим с темой языка вражды.

Методология и сбор данных

Исследование основано на кластерной стратифицированной выборке, репрезентирующей онлайн-СМИ в Беларуси.

Список СМИ был сформирован в соответствии со следующими критериями:

1. СМИ имеет сайт.
2. СМИ обращается к широкой аудитории (т.е. журнал «Главный бухгалтер» и подобные из списка удалялись; мужские и женские издания оставались, газета для подростков осталась в списке как адресованная аудитории, чувствительной к теме сексуальности и гендерной идентичности).
3. СМИ публикует материалы на общественно-политические темы (т.е. газета рекламных объявлений или анекдотов в список попасть не могла).

Мы определили 216 СМИ, отвечающих этим критериям, и разделили их на 6 кластеров в зависимости от масштаба (национальные и местные) и среднемесячного количества публикаций (больше 500, от 100 до 500, меньше 100).

Из сконструированной таким образом генеральной совокупности в каждом кластере были отобраны по 6 СМИ, итого 36 изданий.

В январе–октябре 2021 года медиапространство Беларуси сильно изменилось: режим Лукашенко закрыл крупнейший интернет-портал tut.by, признал экстремистскими и заблокировал работу других независимых от государства СМИ. Из 36 СМИ, которые попали в наш мониторинг, 10 в настоящее время заблокированы и доступны только в социальных сетях/мессенджерах или через VPN.

Тем не менее СМИ продолжают работать, и в материалах, опубликованных в этих СМИ с января по октябрь 2021 года, проводился поиск по ключевым словам. После первичного отбора всех публикаций на тему ЛГБТК+ все материалы были проанализированы на предмет содержания некорректной лексики. Каждая публикация, содержащая некорректную лексику, была дополнительно проанализирована на предмет содержания проявлений языка вражды.

Наличие архива мониторингов освещения ЛГБТК+ тематики в предыдущие годы³ позволяет сравнить ситуацию 2021 года с данными 2019–2020 гг.

Приложением к данному отчету является сводная база данных по всем отобранным в мониторинг публикациям — файл «Приложение. Мониторинг «языка вражды», 2021 год.xlsx».

³ См. раздел «Наши исследования» на сайте правозащитной инициативы «Журналисты за толерантность»: <https://j4t.by/category/issledovaniya/>

Освещение ЛГБТК+ тематики в белорусских СМИ

В январе–октябре 2021 года хотя бы раз на тему ЛГБТК+ писали 24 из 36 белорусских онлайн-СМИ, отобранных для мониторинга (и 10 из 10 СМИ, заблокированных в Беларуси). Всего в мониторинг попали 272 материала, опубликованных в указанный период.

Это почти в 2 раза меньше, чем за такой же период 2020 года. При этом уже в 2020 году мы фиксировали снижение количества публикаций, сначала в связи с влиянием первой волны пандемии COVID-19, а затем — под влиянием политического кризиса в Беларуси, начиная с августа 2020 года.

- Интересно, что тема ЛГБТК+ в белорусских СМИ чаще появляется в не белорусском контексте: жизнь и положение ЛГБТ-людей в Беларуси затрагивается только в 35% всех публикаций на данную тему.
- Важно иметь в виду также, что лишь 20% попавших в мониторинг публикаций были полностью посвящены ЛГБТ-людям или ЛГБТ-тематике, тогда как в абсолютном большинстве материалов данная тема затрагивалась только в одном-двух предложениях.
- В январе–октябре 2021 года СМИ с национальным охватом опубликовали в 2 раза больше материалов на темы, связанные с ЛГБТК+, чем местные СМИ.
- Доля корректных материалов все еще превышает долю некорректных, однако разница между ними второй год подряд уменьшается: 62% публикаций содержат корректную лексику в отношении ЛГБТК+, 38% — некорректную.
- 78% случаев некорректной лексики обнаружено в материалах, в которых тема ЛГБТК+ лишь одна из нескольких раскрываемых тем или в которых данной теме посвящены лишь одно-два предложения.
- Практически две публикации из каждых трех, которые содержат некорректную лексику, содержат также проявления языка вражды в форме стигматизирующих или дискриминирующих высказываний. Таким образом, 24% публикаций на тему ЛГБТК+ в белорусских СМИ в 2021 году содержат проявления языка вражды. Это существенно больше, чем в 2020 году, когда проявления языка вражды встречались в 10% публикаций в первом полугодии и в 20% публикаций — во втором, после начала политического кризиса. Политический кризис продолжается, и проявлений языка вражды в СМИ становится только больше.

Мы по-прежнему наблюдаем превышение доли корректных материалов над долей некорректных, однако уже со второго полугодия 2020 года эта тенденция стала менее устойчивой и продолжает слабеть в 2021 году. В последние волны мониторингов (до политического кризиса 2020 года) мы видели, что СМИ национального масштаба используют корректную лексику в отношении ЛГБТК+ все чаще и чаще, тогда как в местных СМИ использование некорректной лексики остается неизменным. Однако теперь мы отмечаем, что различие между СМИ с национальным и местным охватом стало существенно меньшим, и, хотя доля

некорректных публикаций в национальных СМИ все еще ниже, чем в местных, эта доля стремительно растет.

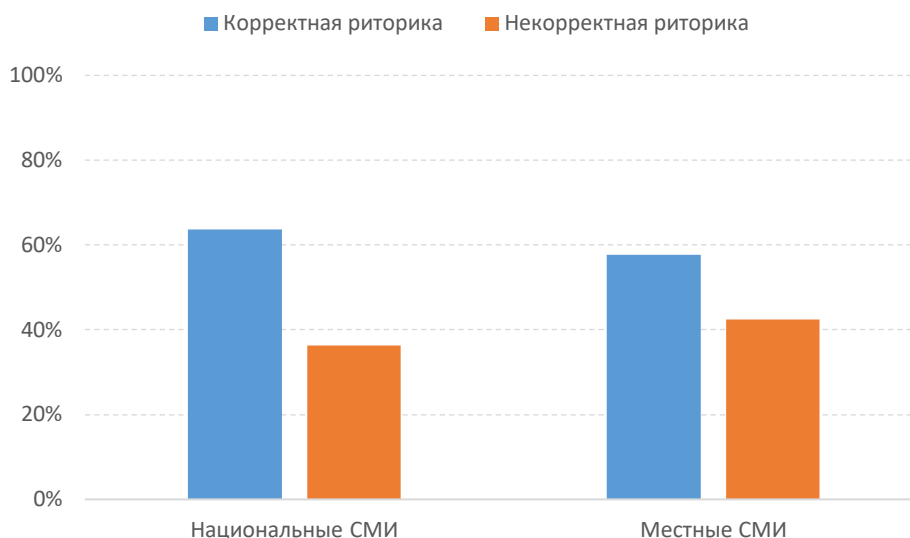

Диаграмма 1. Распределение корректных и некорректных публикаций на тему ЛГБТК+ в зависимости от охвата СМИ

Кроме того, если раньше в публикациях, которые полностью посвящены ЛГБТ-людям или ЛГБТ-тематике, почти в 90% случаев содержалась корректная лексика, то в 2021 году эта доля уменьшилась в полтора раза, до 60%. Таким образом, теперь проявления некорректной лексики встречаются в 30–40% публикаций независимо от того, насколько глубоко они охватывают данную тему. Это очевидный регресс по сравнению с ситуацией до августа 2020 года.

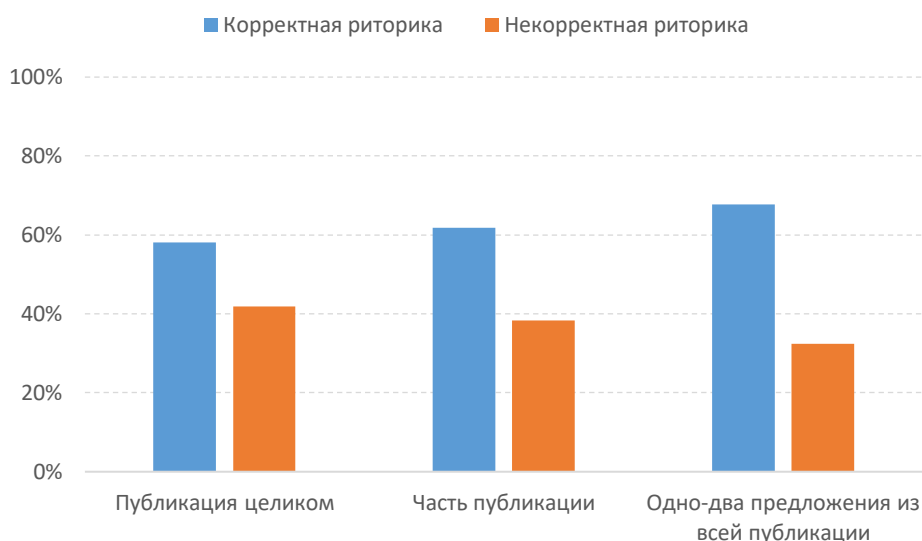

Диаграмма 2. Распределение корректных и некорректных публикаций на тему ЛГБТК+ в зависимости от объема, уделенного данной теме

Уменьшение количества публикаций на тему ЛГБТК+, фиксируемое нами с начала марта 2020 года, по-прежнему сопровождается одновременным ростом доли публикаций, содержащих язык вражды. Если доля публикаций с некорректной лексикой колеблется в районе 30%, то доля публикаций, содержащих проявления языка вражды, стабильно растет. За год она выросла в 2,5 раза.

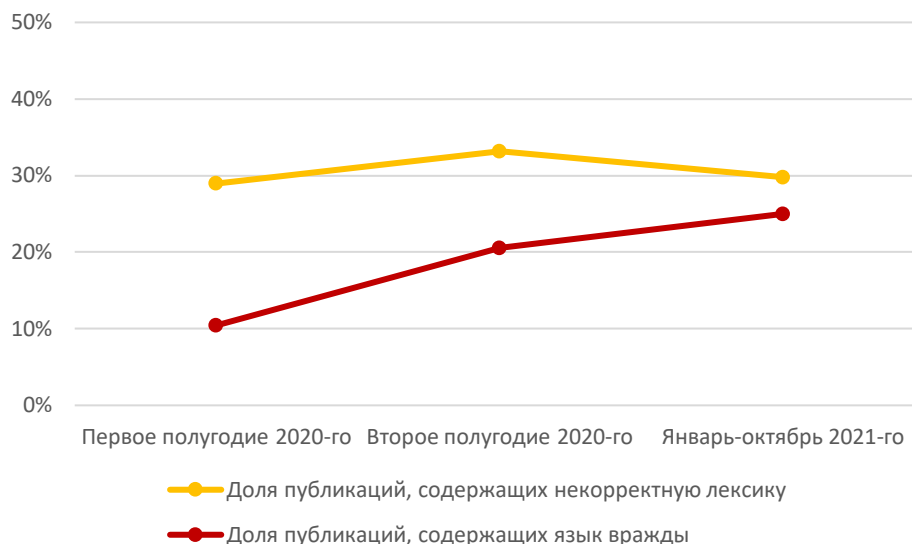

Диаграмма 3. Динамика долей публикаций, содержащих некорректную лексику и язык вражды в 2020–2021 гг.

До коронавируса только каждая 25-я публикация на данную тему воспроизводила и поддерживала стигматизирующие или дискриминирующие установки в отношении ЛГБТ-людей, после начала первой волны уже каждая седьмая публикация на тему содержала проявления языка вражды; после начала политического кризиса — каждая пятая; а сейчас — каждая четвертая.

Видимость групп внутри ЛГБТК+

Различную частоту упоминания ключевых слов мы интерпретируем как различную видимость групп внутри ЛГБТК+. Данные последних мониторингов указывали на закрепление и использование как синонимов двух ключевых категорий, зачастую репрезентирующих ЛГБТК+ как целое: ЛГБТ и гей. Однако по результатам мониторинга в январе–октябре 2021 г. можно наблюдать преобладание категории ЛГБТ над остальными. При этом в ТОП-5 категорий попали «однополые отношения/браки» и «трансгендер/трансгендерный» — к этим категориям активно обращаются журналисты из государственных СМИ, критикуя современный образ жизни западных стран.

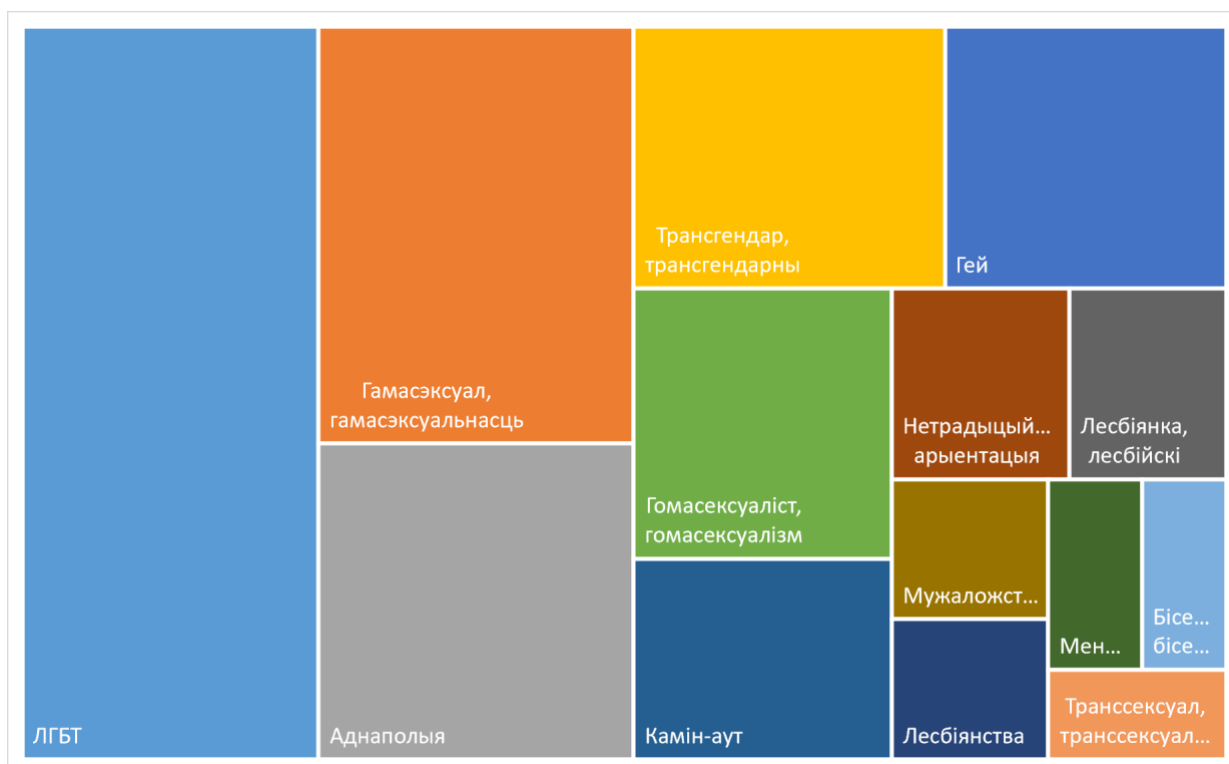

Диаграмма 4. Упоминание⁴ ключевых слов в публикациях на тему ЛГБТК+

Вообще использование выражений «нетрадиционная ориентация», «сексуальное меньшинство» и «гомосексуализм» встречается в 19% случаев. В 2019–2020 гг. данные некорректные выражения встречались с немного меньшей частотой (17%).

Стоит отметить, что в 2020 году снова, впервые после перерыва в несколько лет, в публикациях начали встречаться слова «содом» и «содомский». В 2021 году эти слова по-прежнему встречаются.

⁴ Данная диаграмма показывает соотношение упоминаний отдельных ключевых слов в публикациях, в которых затрагивается тематика ЛГБТК+. Информацию об абсолютных значениях по данному показателю можно найти в сводной базе данных, которая является приложением к данному отчету – см. файл «Приложение. Мониторинг «языка вражды», 2021 год.xlsx».

Резюме

- В 2021 году 62% публикаций в СМИ содержали корректную лексику в отношении ЛГБТК+, 38% — некорректную. Доля корректных материалов в СМИ пока еще превышает долю некорректных, но тренд негативный.
- В 2021 году в СМИ национального масштаба некорректная лексика стала встречаться так же часто, как и в местных СМИ, это существенный регресс по сравнению с ситуацией до начала политического кризиса в Беларуси.
- Каждая четвертая публикация на тему ЛГБТК+ в белорусских СМИ в 2021 году содержит проявления языка вражды.

Маніторынг мовы варожасці ў дачыненні ЛГБТК+ у СМІ Беларусі

Вынікі за студзень – кастрычнік 2021 года

Праваабарончая ініцыятыва “Журналісты за талерантнасць”

Мінск, 2021

Уступ

“Журналісты за талерантнасць” рэгулярна ладзяць маніторынг мовы варожасці ў дачыненні да ўразлівых групаў у СМІ Беларусі, у тым ліку штогадовыя маніторынгі рыторыкі ў адносінах ЛГБТК+.

Мэта правядзення маніторынгу – надаць сістэматычны агляд выкарыстання ў беларускіх СМІ некарэктнай лексікі і праяваў мовы варожасці ў дачыненні да ўразлівых групаў, звяртаючы асаблівую ўвагу выказванням, якія стыгматызуюць ЛГБТ-людзей.

Мы разумеем “мову варожасці” як асаблівы спосаб моўнага канструявання мадэляў і практыкаў сацыяльнай няроўнасці⁵ і прымаем за аксіёму, што некарэктныя рытарычныя стратэгіі здатныя ўзмацняць (а на экстрыме і спараджаць) дыскрымінацыйныя практыкі. Разам з гэтым мы мяркуем, што мае месца і адваротнае: карэктная рыторыка здатная дапамагчы выбудаваць паміж прадстаўнікамі розных сацыяльных групаў адносіны, якія грунтуюцца на прынцыпах роўнасці і ўзаемнай павагі.

У адпаведнасці з метадычнымі рэкамендацыямі праваабарончых арганізацыяў у Беларусі⁶ у межах гэтага маніторынгу мы размяжоўваем “мову варожасці” і “некарэктную лексіку”.

Пад “некарэктнай лексікай” мы разумеем стэрэатыпныя фармулёўкі ў адносінах да ўразлівых групаў насельніцтва, якія не складаюць пагрозы бяспецы, не ўтрымліваюць заклікі да гвалту і не дэгуманізуюць людзей з уразлівых групаў.

Некрытычнае выкарыстанне журналістамі стэрэатыпаў можа ствараць урадлівую глебу для праяваў больш небяспечных формаў “мовы варожасці”. У той жа час за такія выказванні не павінна быць юрыдычнай адказнасці.

Пад “мовай варожасці” мы разумеем выказванні, якія ствараюць пагрозу грамадскай бяспецы, распальваюць варажнечу і дэгуманізуюць пэўныя групы людзей. Формы праявы мовы варожасці мы ўмоўна падзяляем на тры групы, якія адрозніваюцца паводле парога сур’ёзнасці выказвання нянавісці:

- Наўпростыя заклікі, якія ўзбуджаюць нянавісць, падбухторваюць да генацыду, дыскрымінацыі і гвалту;
- Пагрозы або абразы, матываваныя дыскрымінацыйным стаўленнем;
- Выказванні, якія змяшчаюць дыскрымінаруючыя і стыгматызуючыя ўстаноўкі.

Такім чынам, асобныя публікацыі, уключаныя ў маніторынг, могуць быць закадаваныя як тыя, што ўтрымліваюць некарэктную лексіку або як тыя, што ўтрымліваюць мову варожасці. На нашу думку нават асобныя прыкметы некарэктнай рыторыкі, калі яны распаўсюджаныя, прымальныя і прынятыя па змоўчанні, здатныя падтрымліваць існуючыя дыскрымінацыйныя практыкі. Таму мы імкнемся фіксаваць і звяртаць увагу на любыя праявы некарэктнай рыторыкі, незалежна ад іх жорсткасці.

Калі ў працэсе маніторынгу мы класіфікуем публікацыю як тую, якая ўтрымлівае мову варожасці, гэта азначае, што дадзены журналісцкі матэрыял супярэчыць карпаратыўным

⁵ Индекс (ин)толерантности прессы / Э. Понарин, Д. Дубровский, А. Толкачева, Р. Акифьева // Язык вражды против общества / Сост. А.Верховенский. – Москва : Центр «Сова», 2007.

⁶ Nate Speech. Методические рекомендации правозащитных организаций в Беларуси.

стандартам беларускай медыясферы і патрабуе рэагавання з боку журналісцкай супольнасці.

У межах дадзенага маніторынгу падрабязна аналізуюца наступныя пытанні:

1. Якія катэгорыі СМІ з большай верагоднасцю выкарыстоўваюць некарэктную рыторыку ў дачыненні да ЛГБТК+ (і, адпаведна, аўтары якіх медыяў павінны быць асноўнай мэтавай групай асветніцкіх мерапрыемстваў)?
2. Якія некарэктныя рытарычныя стратэгіі з'яўляюцца найбольш распаўсюджанымі (і, адпаведна, якім мае быць змест адукацыйных семінараў, дапаможнікаў для журналістаў і да т.п.)?
3. Якім чынам змянілася выкарыстанне некарэктнай рыторыкі ў дачыненні да ЛГБТК+ у беларускіх СМІ ў параўнанні з папярэднімі гадамі (і, адпаведна, наколькі эфектыўныя асветніцкія мерапрыемствы, адукацыйныя семінары, дапаможнікі для журналістаў)?

Вынікі маніторынгу адрасаваныя журналісцкай супольнасці, праваабаронцам, прадстаўнікам уразлівых групаў (у гэтым канкрэтным выпадку – ЛГБТ-супольнасці), а таксама асветніцкім арганізацыям і ініцыятывам, якія працуюць з тэмай мовы варожасці.

Метадалогія і збор дадзеных

Даследаванне грунтуецца на класцернай стратыфікаванай выбарцы, якая рэпрэзентуе анлайн-СМІ ў Беларусі.

Спіс СМІ быў сфарміраваны ў адпаведнасці з наступнымі крытэрыямі:

1. СМІ мае сайт.
2. СМІ звяртаецца да шырокай аўдыторыі (то бок, часопіс “Галоўны бухгалтар” і падобныя са спісу выдаляліся; мужчынскія і жаночыя выданні пакідліся; газета для падлеткаў пакідалася ў спісе як адрасаваная аўдыторыі, якая адчувальная да тэмы сексуальнасці і гэндарнай ідэнтычнасці).
3. СМІ публікуе матэрыялы на грамадска-палітычныя тэмы (то бок, газета рэкламных абвестак або показак у спіс патрапіць не магла).

Мы вызначылі 216 СМІ, якія адпавядаюць гэтым крытэрыям, і падзялілі іх на 6 класцераў у залежнасці ад маштаба (нацыянальныя і мясцовыя) і сярэднямесячнай колькасці публікацыяў (больш за 500, ад 100 да 500, менш за 100).

З канструяванай такім чынам генеральнай сукупнасці былі адабраныя па 6 СМІ, разам 36 выданняў.

У студзені-кастрычніку 2021 года медыяпрастора Беларусі моцна змянілася: рэжым Лукашэнкі зачыніў найбуйнейшы інтэрнэт-партал tut.by, прызнаў экстрэмісцкімі і заблакаваў працу іншых незалежных ад дзяржавы СМІ. З 36 СМІ, якія патрапілі ў наш маніторынг, 10 у цяперашні час заблакаваныя і дасяжныя толькі ў сацыяльных сетках/месенджарах або праз VPN.

Тым не менш СМІ працягваюць працаваць, і ў матэрыялах, апублікаваных у гэтых СМІ са судзеня па кастрычнік 2021 года, ладзіўся пошук па ключавых словах. Пасля першаснага адбору ўсіх публікацыяў на тэму ЛГБТК+ усе матэрыялы былі прааналізаваныя на прадмет наяўнасці некарэктнай лексікі. Кожная публікацыя, якая ўтрымлівала некарэктную лексіку, была дадаткова прааналізаваная на прадмет наяўнасці праяваў мовы варожасці.

Наяўнасць архіву маніторынгаў асвятлення ЛГБТК+ тэматыкі ў папярэднія гады⁷ дазваляе параўнаць сітуацыю 2021 года з дадзенымі 2019-2020 гг.

Дадаткам да дадзенай справаздачы з’яўляецца зводная база дадзеных па ўсіх адабраных у маніторынг публікацыях – файл «Приложение. Мониторинг «языка вражды», 2021 год.xlsx».

⁷ Гл. раздзел «Нашы даследаванні» на сайце праваабарончай ініцыятывы “Журналісты за талерантнасць”: <https://j4t.by/category/issledovaniya/>

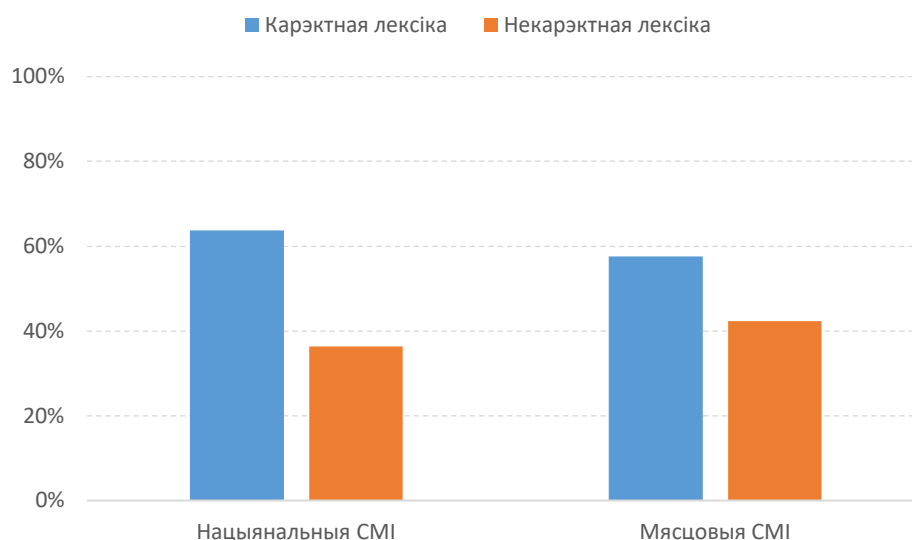
Асвятленне ЛГБТК+ тэматыкі ў беларускіх СМІ

У студзені-кастрычніку 2021 года хаця б раз на тэму ЛГБТК+ пісалі 24 з 36 беларускіх анлайн-СМІ, адабраных для маніторынгу (і 10 з 10 СМІ, заблакаваных у Беларусі). Усяго ў маніторынг патрапілі 272 матэрыялы, апублікаваныя ва ўказаны перыяд.

Гэта амаль у два разы менш, чым за такі самы перыяд 2020 года. Пры гэтым ужо ў 2020 годзе мы фіксавалі зніжэнне колькасці публікацыяў, спачатку ў сувязі з уплывам першай валі пандэміі COVID-19, а потым — пад уплывам палітычнага крызісу ў Беларусі, пачынаючы са жніўня 2020 года.

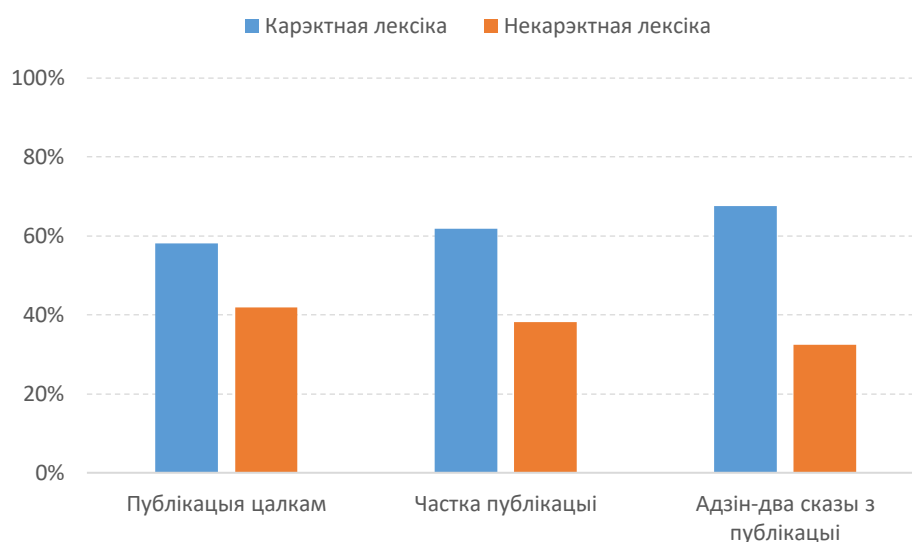
- Цікава, што тэма ЛГБТК+ у беларускіх СМІ часцей з'яўляецца не ў беларускім кантэксце: жыццё і стан ЛГБТ-людзей у Беларусі закранаецца толькі ў 35% усіх публікацыяў на дадзеную тэму.
- Важна мець на ўвазе таксама, што толькі 20% публікацыяў, якія патрапілі ў маніторынг, былі цалкам прысвечаныя ЛГБТ-людзям або ЛГБТ-тэматыцы, тады як у абсалютнай большасці матэрыялаў дадзеная тэма закраналася толькі ў адным-двух сказах.
- У студзені-кастрычніку 2021 года СМІ з нацыянальным ахопам апублікавалі ў 2 разы больш матэрыялаў на тэмы, звязаныя з ЛГБТК+, чым мясцовыя СМІ.
- Доля карэктных матэрыялаў усё яшчэ перавышае долю некарэктных, аднак розніца паміж імі другі год запар памяншаецца: 62% публікацыяў утрымліваюць карэктную лексіку ў дачыненні да ЛГБТК+, а 38% - некарэктную.
- 78% выпадкаў некарэктнай лексікі знойдзена ў матэрыялах, у якіх тэма ЛГБТК+ толькі адна з тэмаў, якія раскрываюцца ў публікацыі, або ў якой дадзенай тэме прысвечаныя толькі адзін-два сказы.
- Практычна дзве публікацыі з кожных трох, якія ўтрымліваюць некарэктную лексіку, змяшчаюць таксама праявы мовы варожасці ў выглядзе стыгматызуючых або дыскрымінаруючых выказванняў. Такім чынам, 24% публікацыяў на тэму ЛГБТК+ у беларускіх СМІ ў 2021 годзе ўтрымліваюць праявы мовы варожасці. Гэта значна больш, чым у 2020 годзе, калі праявы мовы варожасці сустракаліся ў 10% публікацыяў у першым паўгоддзі і ў 20% публікацыяў – у другім, пасля пачатку палітычнага крызісу. Палітычны крызіс працягваецца, і праяваў мовы варожасці робіцца толькі больш.

Мы па-ранейшаму назіраем перавышэнне долі карэктных матэрыялаў над доляй некарэктных, аднак ужо з другога паўгоддзя 2020 года гэта тэндэнцыя сталася менш устойлівай і працягвае слабець у 2021 годзе. У апошнія хвалі маніторынгаў (да палітычнага крызісу 2020 года) мы бачылі, што СМІ нацыянальнага маштаба выкарыстоўваюць карэктную лексіку ў дачыненні да ЛГБТК+ усё часцей і часцей, тады як у мясцовых СМІ выкарыстанне некарэктнай лексікі застаецца нязменным. Аднак цяпер мы адзначаем, што адрозненне паміж СМІ з нацыянальным і мясцовым ахопам сталася істотна меншым, і, хоць доля некарэктных публікацыяў у нацыянальных СМІ ўсё яшчэ ніжэй, чым у мясцовых, гэтая доля імкліва ўзрастае.

Дыяграма 1. *Размеркаванне карэктных і некарэктных публікацыяў на тэму ЛГБТК+ у залежнасці ад ахопу СМІ*

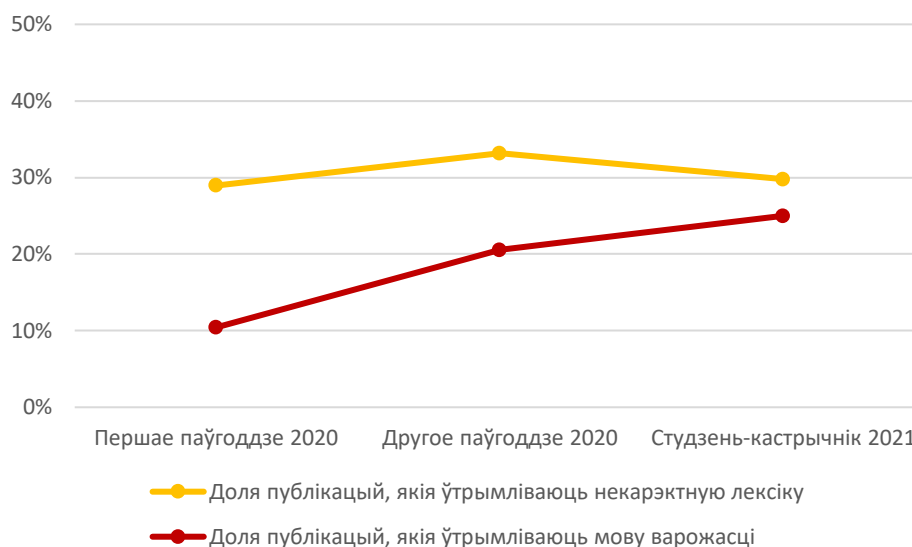
Акрамя таго, калі раней у публікацыях, якія цалкам прысвечаныя ЛГБТ-людзям або ЛГБТ-тэматыцы, амаль у 90% выпадкаў утрымлівалася карэктная лексіка, то ў 2021 годзе гэтая доля зменшылася ў паўтара раза, да 60%. Такім чынам, цяпер праявы некарэктнай лексікі сустракаюцца ў 30-40% публікацыяў незалежна ад таго, наколькі глыбока яны ахопліваюць дадзеную тэму. Гэта выдавочны рэгрэс у параўнанні з сітуацыяй да жніўня 2020 года.

Дыяграма 2. *Размеркаванне карэктных і некарэктных публікацыяў на тэму ЛГБТК+ у залежнасці ад аб'ёму, прысвечанага дадзенай тэме*

Памяншэнне колькасці публікацыяў на тэму ЛГБТК+, якое фіксуецца намі з пачатку сакавіка 2022 года, па-ранейшаму суправаджаецца адначасовым ростам долі публікацыяў, якія ўтрымліваюць мову варожасці. Калі доля публікацыяў з некарэктнай

лексікай вагаецца каля 30%, то доля публікацыяў, якая ўтрымлівае мову варожасці, стабільна расце. За год яна вырасла ў 2,5 раза.

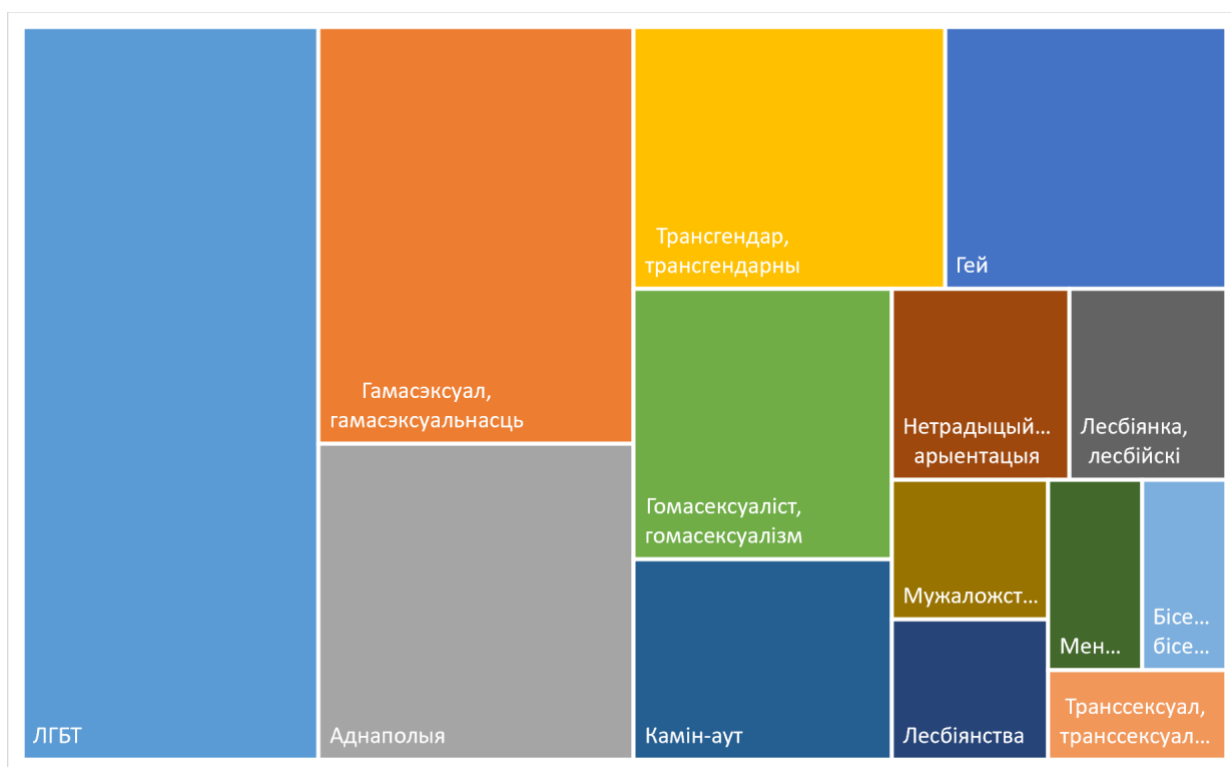
Дыяграма 3. Дынаміка доляў публікацыяў, якія ўтрымліваюць некарэктную лексіку і мову варожасці ў 2020-2021 гг.

Да каранавіруса толькі кожная 25-я публікацыя на дадзеную тэму рэпрадукавала і падтрымлівала стыгматызуючыя або дыскрымінауючыя ўстаноўкі ў дачыненні да ЛГБТ-людзей. Пасля пачатку першай хвалі ўжо кожная сёмая публікацыя на тэму ўтрымлівала праявы мовы варожасці; пасля пачатку палітычнага крызісу — кожная пятая; а цяпер — кожная чацвёртая.

Бачнасць групаў унутры ЛГБТК+

Адрозную частотнасць выкарыстання ключавых словаў мы інтэрпрэтуем як адрозную бачнасць групаў унутры ЛГБТК+. Дадзеныя апошніх маніторынгаў указвалі на замацаванне і выкарыстанне як сінонімаў дзвюх ключавых катэгорыяў, якія часцяком рэпрэзентуюць ЛГБТК+ як адзінае цэлае: ЛГБТ і геі. Аднак паводле вынікаў маніторынгу ў студзені-кастрычніку 2021 года можна назіраць перавагу катэгорыі ЛГБТ над іншымі. Пры гэтым у ТОП-5 катэгорыяў патрапілі “аднаполыя стасункі/шлюбы” і “трансгендар/трансгендарны” – да гэтых катэгорыяў актыўна звяртаюцца журналісты з дзяржаўных СМІ, крытыкуючы сучасны лад жыцця заходніх краін.

Дыяграма 4. Узгаданне⁸ ключавых словаў у публікацыях на тэму ЛГБТК+

Уцэлым выкарыстанне выразаў “нетрадыцыйная арыентацыя”, “сексуальная меншасць” і “гомасэксуалізм” сустракаецца ў 19% выпадкаў. У 2021-2022 гг. дадзеныя некарэктныя выразы сустракаліся трохі радзей (17%).

Варта адзначыць, што ў 2020 годзе зноў, упершыню пасля перапынку ў некалькі год, у публікацыях пачалі сустракацца словы “садом” і “садомскі”. У 2021 годзе гэтыя словы па-ранейшаму сустракаюцца ў публікацыях.

⁸ Дадзеная дыяграма паказвае суадносіны ўзгадання пэўных ключавых словаў у публікацыях, у якіх закранаецца тэматыка ЛГБТК+. Інфармацыю пра абсалютныя значэнні па дадзеным паказчыку магчыма знайсці ў зводнай базе дадзеных, якая з’яўляецца дадаткам да гэтай справаздачы – гл. файл «Приложение. Мониторинг «языка вражды», 2021 год.xlsx».

Высновы

- У 2021 годзе 62% публікацыяў у беларускіх СМІ ўтрымлівалі карэктную лексіку ў дачыненні да ЛГБТК+, 38% - некарэктную. Доля карэктных матэрыялаў у СМІ пакуль яшчэ перавышае долю некарэктных, але трэнд негатыўны.
- У 2021 годзе ў СМІ нацыянальнага маштаба некарэктная лексіка ў стасунку ЛГБТК+ стала сустракацца гэтак жа часта, як і ў мясцовых СМІ. Гэта істотны рэгрэс у параўнанні з сітуацыяй да пачатку палітычнага крызісу ў Беларусі.
- Кожная чацвёртая публікацыя на тэму ЛГБТК+ у беларускіх СМІ ў 2021 годзе ўтрымлівае праявы мовы варожасці.

Monitoring of hate speech in relation to LGBTQ+ in Belarusian Mass Media

Results for January – October 2021

'Journalists for Tolerance' Human Rights Initiative

Minsk, 2021

Introduction

'Journalists for Tolerance' regularly conduct monitoring studies of hate speech in relation to vulnerable populations in Belarusian mass media, including annual monitoring studies of rhetoric in relation to LGBTQ+.

The monitoring study is aimed at providing a systematic review on the use of disparaging vocabulary and manifestations of hate speech in relation to vulnerable groups with the special attention paid to the stigmatizing expressions in relation to LGBT-people.

We understand 'hate speech' as a special way of linguistic construction of models and practices of social inequality, and we take it as an axiom that disparaging rhetorical strategies are capable of reinforcing (and, in the extreme, generating) discriminatory practices. We believe that the opposite is also true. The correct rhetoric can help to build relationships between representatives of different social groups, based on the principles of equality and mutual respect.

In line with methodic recommendations of human rights organizations in Belarus,⁹ we differentiate between the notions of 'hate speech' and 'disparaging vocabulary' in this study. Thus, 'disparaging vocabulary' includes stereotypical statements in relation to vulnerable populations, which don't pose security threats, don't contain calls to violence, and don't dehumanize people from vulnerable groups. The uncritical use of stereotypes by journalists can create fertile ground for more dangerous forms of 'hate speech'. At the same time, there shouldn't be any legal responsibility for such statements.

As for 'hate speech', in our vision it includes the kind of statements, which pose security threats, contain calls to violence, and dehumanize people from vulnerable groups.

We divide conditionally manifestations of hate speech in three groups, depending on the level of severity of expression of hatred:

- direct incitement to hatred, incitement to genocide, discrimination and violence;
- threats or insults, motivated by the discriminatory attitude;
- statements containing discriminatory and stigmatizing attitudes.

Thus, separate publications included in the monitoring study may be coded as containing 'disparaging vocabulary' or as 'containing hate speech'. We believe that even minor features of disparaging rhetoric, being widespread, acceptable and accepted by default, are capable of supporting the existing discriminatory practices. Therefore, we strive to record and pay attention to any manifestations of disparaging rhetoric, regardless of their severity.

If in the course of this monitoring study we classify a publication as containing hate speech, it means that the journalistic material contradicts the corporate standards of the Belarusian media field and requires a response from the journalistic community.

The following issues have been analyzed in detail within the monitoring research:

⁹ Hate Speech. Методические рекомендации правозащитных организаций в Беларуси.

1. Which categories of media are more likely to use disparaging rhetoric about LGBTQ+ (and, thus, which media representatives should be the main target group for educational activities)?
2. What disparaging rhetorical strategies are most common (and, thus, what should be the content of educational seminars, manuals for journalists, etc.)?
3. How has the use of disparaging rhetoric in relation to LGBTQ + in the Belarusian media changed compared to previous years (and, thus, how effective are educational activities, educational seminars, and manuals for journalists)?

The monitoring results are addressed to the journalistic community, human rights defenders, representatives of vulnerable populations (LGBTQ community in this specific case) as well as to enlightening organizations and initiatives that work with the issue of hate speech.

The Monitoring Study and Data Collection Methods

The study is based on the clustered stratified sampling that represents online media in Belarus.

The list of monitored media has been formed in line with the following criteria:

4. The media has a Web-site.
5. The media addresses a wide audience (i.e., 'The Chief Accountant' magazine and similar publications were removed from the list; publications for men and women were left on the list, a newspaper for teenagers was left on the list as addressing the audience that is sensitive to the topics of sexuality and gender identity).
6. The media publishes materials on social and political topics (i.e., a newspaper of adverts or jokes could not be included in the list).

We identified 216 media outlets that met these criteria and divided them into 6 clusters depending on the scale (national and local) and the average monthly number of publications (more than 500, from 100 to 500, less than 100).

6 media outlets were selected in each cluster out of the general aggregated list, 36 media, all in all.

The media space of Belarus changed considerably in January – October 2021. Lukashenka's regime closed down the largest Web-portal TUT.BY, recognized as extremist and blocked operation of other independent non-state media.

Out of 36 monitored media, 10 media outlets are currently blocked for public access online and available only in the social media / messengers or through VPN.

Nevertheless, the media continue to operate. And keyword search was conducted on publications in those online media from January to October 2021.

Following the initial selection of all publications on the topic of LGBTQ+, all materials were analyzed for the presence of disparaging vocabulary. Each publication containing disparaging vocabulary was further analyzed for the presence of manifestations of hate speech.

The presence of LGBTQ+ media monitoring archive for the previous years¹⁰ allows making comparisons between the situation in 2021 and the data for 2019-2020.

The consolidated database with all publications, which have been selected for this monitoring study, is attached in the file: *Приложение. Мониторинг «языка вражды», 2021 год.xlsx*.

¹⁰ See Web-section 'Our Studies' on the Web-site of 'Journalists for Tolerance' Human Rights Initiative: <https://j4t.by/category/issledovaniya/>

The Coverage of LGBTQ+ Issues in Belarusian Mass Media

24 out of 36 selected and monitored online media, including 10 out of 10 media outlets, blocked for public access in Belarus, wrote on the LGBTQ+ topic at least once in January – October 2021. All in all, 272 materials were analyzed within the monitoring study during the period under review. It was almost two times less than during the same period in 2020.

At the same time, we recorded a decrease in the number of publications in 2020, first due to the impact of the first wave of the COVID-19 pandemic, and then subject to the influence of the political crisis in Belarus, starting in August 2020.

- It is interesting to note that the topic of LGBTQ+ in the Belarusian media often appears in a non-Belarusian context. The life and general situation of LGBT people in Belarus are touched upon only in 35% of all publications on the issue.
- It should be also taken into account that only 20% of monitored publications have been fully dedicated to LGBT-people or LGBT-thematic, whilst the overwhelming majority of materials touched upon this issue in 1-2 sentences only.
- Nation-wide media outlets published twice as many publications on the LGBTQ+ issues than local media in January – October 2021.
- The share of correct materials still exceeds the share of incorrect publications, but the difference between them is decreasing for the second year in a row. 62% of monitored publications contained correct vocabulary in relation to LGBTQ+. At the same time, 38% of monitored materials contained disparaging vocabulary in relation to LGBTQ+.
- 78% cases of use of disparaging vocabulary were registered in the publications, where the LGBTQ+ issue is touched upon among several disclosed topics or where only 1-2 sentences were dedicated to the LGBTQ+ issue.
- On average, two out of three monitored publications that contained disparaging vocabulary also contained manifestations of hate speech in the form of stigmatizing or discriminating expressions. Thus, 24% of publications on the LGBTQ+ issue in the Belarusian media contained manifestations of hate speech in 2021. It is much more than in 2020, when manifestations of hate speech were registered in 10% of publications in the first half year of 2020 and 20% of publications in the second half year of 2020 after the start of the political crisis in the country. The political crisis continues and hate speech in mass media is further increasing.

We still observe an excess of the share of correct materials over the share of disparaging publications. However, since the second half of 2020, this trend has become less stable and continues to weaken in 2021.

During the media monitoring studies before the political crisis in 2020 we noted that nation-wide media make use of correct vocabulary in relation to LGBTQ+ more and more frequently, whilst the use of disparaging vocabulary in local media remains on practically the same level.

However, presently we note that the difference between the media with national and local coverage becomes significantly smaller. Although the share of disparaging

publications in nation-wide media is still lower than in local media, this share is rapidly growing.

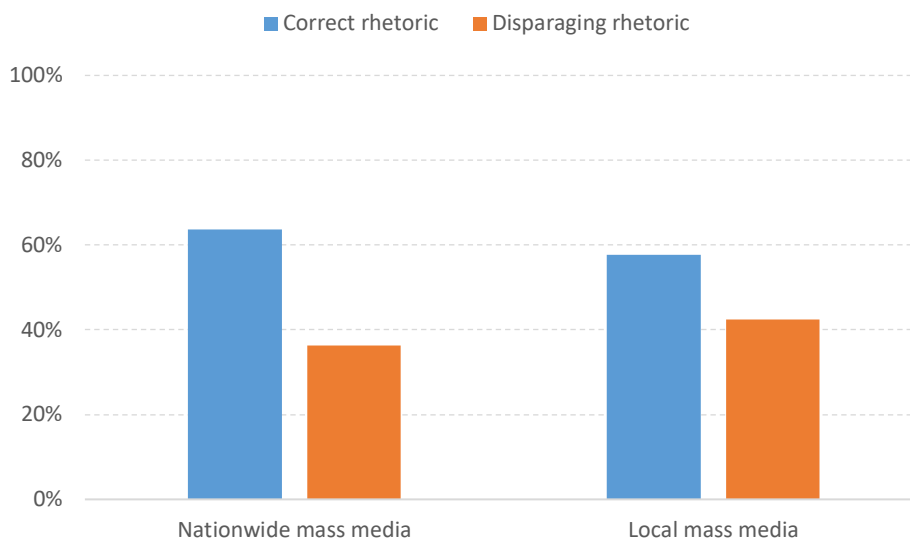

Chart 1. *Division of correct and disparaging publications on the LGBTQ+ issue depending on the media coverage*

Moreover, it was registered earlier that correct vocabulary could be found in almost 90% of publications, which were totally dedicated to LGBT-people or LGBT-thematic. The percentage decreased to 60% in 2021. Thus, manifestations of disparaging vocabulary presently can be found in 30-40% of publications, regardless of the level of coverage of LGBT issue. This is an obvious regression in comparison with the situation before August 2020.

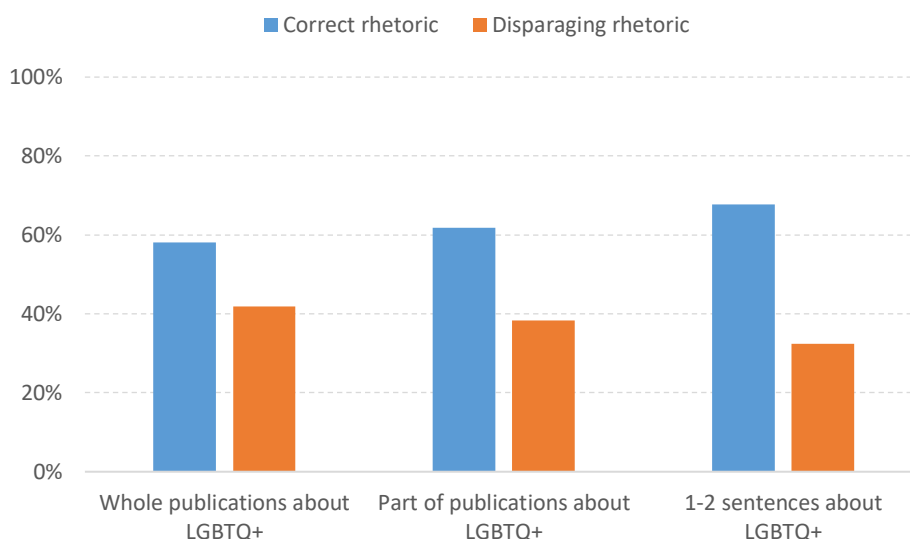

Chart 2. *Division of correct and disparaging publications on the LGBTQ+ issue depending on the share of its coverage*

The decreasing number of publications on the LGBTQ+ issue, which has been registered by monitors since March 2020, is still accompanied with the simultaneously growing

number of publications, containing hate speech. If the share of publications with disparaging vocabulary is continuously registered around 30%, the share of publications with manifestations of hate speech is steadily growing. It increased by 2.5 times within a year.

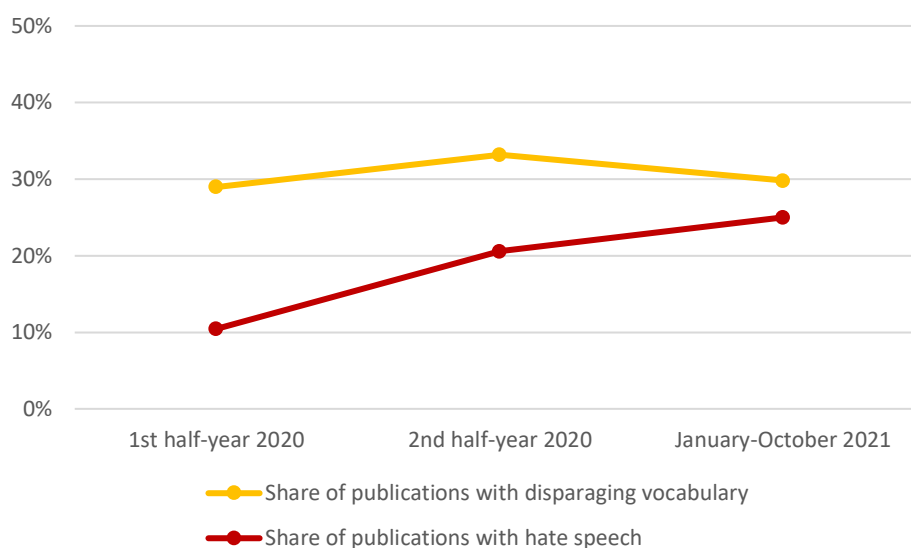

Chart 3. Dynamics of the shares of publications containing disparaging vocabulary and hate speech in 2020–2021

It is worth mentioning that before the COVID-19 pandemic, only each 25th publication on the LGBTQ+ issues reproduced or supported the stigmatizing or discriminatory statements in relation to LGBT-people. Following the first wave of coronavirus pandemic, every 7th publication on the LGBTQ+ issues contained manifestations of hate speech. Following the beginning of the political crisis, every 5th publication on the LGBTQ+ issues contained hate speech. Presently, every 4th monitored publication on the LGBTQ+ issues contains manifestations of hate speech.

Visibility of Groups within LGBTQ+

Different frequency of mentioning certain key words is interpreted by monitors as a sign of different visibility of groups within LGBTQ+. The recent monitoring data indicated the consolidation and use of two key categories as synonyms, most often representing LGBTQ+ as a whole: LGBT and gays. However, in accordance with the latest monitoring results for the period of January – October 2021, it is possible to observe the prevalence of the LGBT category over the rest. The TOP-5 categories include 'one-sex relations/marriages' and 'transgender' this time. The categories are actively used by journalists from the state-owned media, who intend to criticise modern life style of Western democracies this way.

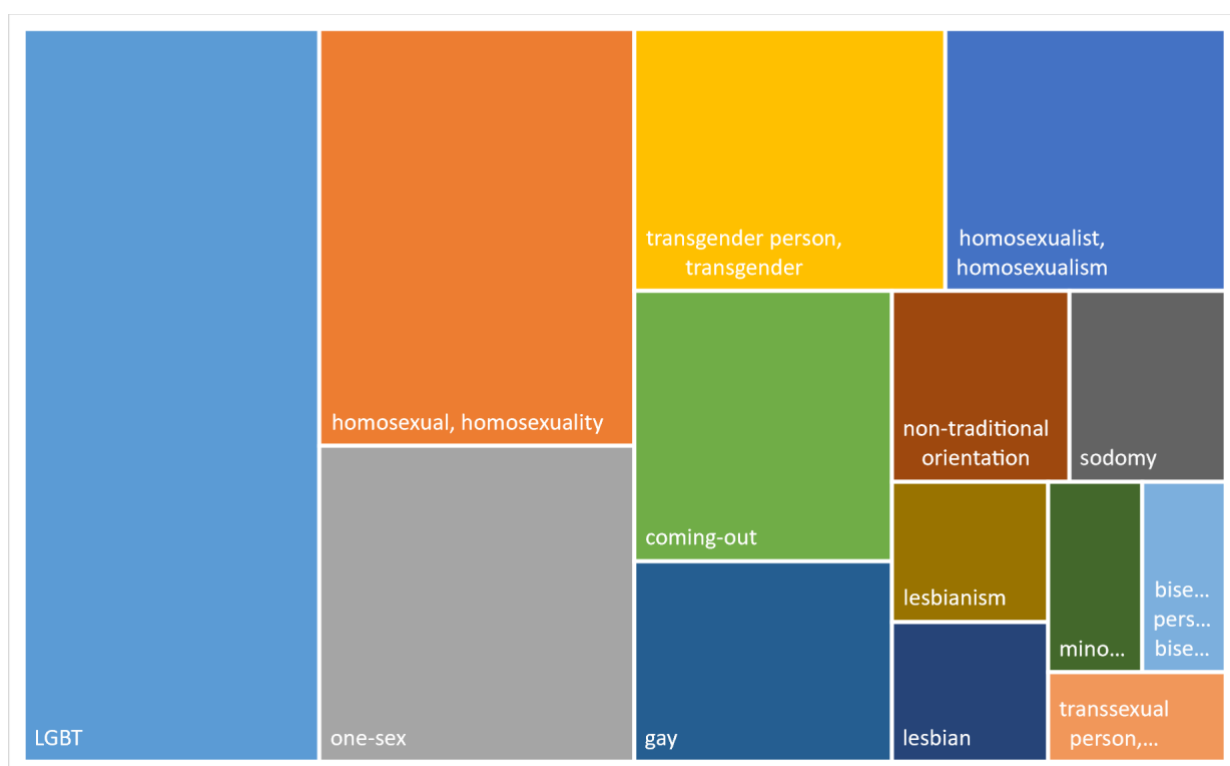

Chart 4. *The mentioning¹¹ of key words in publications on the LGBTQ+ issue*

In general, the use of such expressions as "non-traditional orientation", "sexual minority" and "homosexuality" has been registered in 19% of cases during the present monitoring study. The disparaging expressions were encountered somewhat less frequently in 17% of cases during the previous monitoring studies in 2019-2020. On another note, it is worth mentioning that the word "sodom" as a noun and as an adjective began to appear in publications about LGBTQ+ again in 2020 for the first time after several years break. In 2021, the disparaging word was registered, too.

¹¹ This chart shows the ratio of mentionings of certain keywords in publications that touch upon the topic of LGBTQ+. Information on the absolute values for this indicator can be found in the consolidated database, which is attached to this report – see the file *Приложение. Мониторинг «языка вражды», 2021 год.xlsx*

Conclusions

- 62% of monitored publications contained correct vocabulary about LGBTQ+ and 38% of monitored publications contained disparaging vocabulary about LGBTQ+ in 2021. The share of correct publications in mass media still exceeded the share of disparaging publications, but the trend was negative.
- The disparaging vocabulary was encountered as frequently in nation-wide media as in local media in 2021. It was a significant regression compared to the situation before the onset of the political crisis in Belarus.
- Every 4th publication on the LGBTQ+ issues in the Belarusian mass media contained manifestations of hate speech in 2021.